

RAPPORT CULTUURHISTORIE LANDGOED DE REEHORST

JOIN ONTWIKKELING

22 september 2016
078746478:0.3 - Definitief
C01041.000285.0100



Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Doel	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Analyse van het landschap	4
2.1	Ligging in het landschap	4
2.2	Historische landschapsontwikkeling	4
3	De Reehorst	8
3.1	Historie van landgoed De Reehorst / Oud- Dennenoord	8
3.2	Karakteristieken van de stichtse lustwarande	10
3.3	Landgoed De Reehorst in de Stichtse Lustwarande	10
3.4	Karakteristieken van Landgoed De Reehorst	11
3.5	Kernwaarden	12
3.6	Cultuurhistorische kaders van het Definitief Ontwerp	13
3.7	Archeologische kaders van het Definitief Ontwerp	14
4	Beleidskader	15
4.1	Rijksbeleid cultuurhistorie	15
4.2	Provinciaal beleid cultuurhistorie	17
4.3	Rijksbeleid voor Monumenten	18
4.4	Provinciaal beleid monumenten	19
4.5	Archeologie	19
4.5.1	Rijksbeleid voor Archeologie	20
4.5.2	Provinciaal beleid voor archeologie	23
4.6	Cultuurlandschap	23
4.6.1	Rijksbeleid voor Cultuurlandschap	23
4.6.2	Provinciaal beleid voor het cultuurlandschap	24
4.7	Conclusies naar aanleiding van het beleid van hogere overheden	25
4.8	Gemeentelijk beleid	25
4.8.1	Gemeentelijke monumenten	26
4.8.2	Archeologie	26
4.8.3	Cultuurlandschap	27
4.8.4	Heuvelrugthema's	27
4.8.5	Conclusies	28
4.9	Uitwerking beleid en wetgeving op de Reehorst	28
4.9.1	Archeologie	28
4.9.2	Cultuurhistorie	30
4.9.3	Welstand	30

1 Inleiding

1.1 AANLEIDING

Het landgoed De Reehorst maakt onderdeel uit van een reeks van buitens in Zeist en Driebergen, bekend als de Stichtse Lustwarande. Deze buitens bevinden zich op de overgang van de Utrechtse Heuvelrug naar het Kromme Rijngebied en vormen belangrijke schakels binnen de Ecologische hoofdstructuur (EHS). De huidige Reehorst bestaat officieel uit twee verschillende buitenplaatsen: de Reehorst zelf en Dennenoord. In de planvorming bedoelen we als we het hebben over De Reehorst het totale landgoed met beide buitenplaatsen ter grootte van 26 ha.

Triodos Bank wil op De Reehorst een nieuw, duurzaam kantoor bouwen. Daarmee wil zij de ruimtelijke, cultuurhistorische en ecologische kwaliteit van het landgoed en haar omgeving behouden en zelfs versterken. Er is een integraal ruimtelijk plan opgesteld met als doel dat het landgoed als geheel aan kwaliteit wint en de biodiversiteit toeneemt.

1.2 DOEL

Om deze ontwikkeling mogelijk te maken, wordt er een nieuw bestemmingsplan opgesteld. Ter onderbouwing van het bestemmingsplan is onderzoek gedaan naar de cultuurhistorische en archeologische waarden in het gebied. Deze waarden worden in deze rapportage omschreven. Deze rapportage dient dan ook als onderlegger voor de planontwikkeling en als bijdrage aan het nieuwe bestemmingsplan.

1.3 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 wordt het landschap omschreven waarin de Reehorst gelegen. Naast bestaande kenmerken komt eveneens de historische ontwikkeling van het landschap aan bod. In hoofdstuk 3 wordt verder ingezoomd op landgoed De Reehorst. Allereerst wordt de historische ontwikkeling omschreven, evenals de karakteristieken van de Stichtse Lustwarande, waar de Reehorst een onderdeel van uit maakt. Vervolgens worden de karakteristieken en de kernwaarden van het landgoed aangeduid, gevolgd door de cultuurhistorische en archeologische kaders.

Hoofdstuk 4 herbergt het beleidskader. Als eerste wordt het beleid van de hogere overheden omschreven, opgesplitst in cultuurhistorie, monumenten, archeologie en cultuurlandschappen. Vervolgens komt het gemeentelijk beleid aan bod. Als laatste wordt uitgelegd hoe beleid en wetgeving zijn uitwerking hebben op de planontwikkeling van landgoed de Reehorst.

Bij deze rapportage is een bijlagenboekje opgesteld, met beelden welke de tekst in deze rapportage ondersteunen.

2 Analyse van het landschap

2.1 LIGGING IN HET LANDSCHAP

De Utrechtse Heuvelrug bestaat uit drie zones: bovenop hoog en droog, op de flanken niet te nat en niet te droog, aan de voet laag en nat. Het landbouwsysteem maakt gebruik van alle zones. Het landschap dat daardoor ontstaat, wordt engenlandschap genoemd. Een eng bestaat uit de aaneengesloten akkerlanden, die elders in Nederland es of enk heet¹.

Dit landschap is ontstaan vanaf de Middeleeuwen. Het kenmerkt zich door geconcentreerde dorpen en akkercomplexen op de flanken van de stuwwal. Weilanden en hooilanden aan de voet en woeste heidevelden bovenop de stuwwal. De wegen, met houtwallen erlangs, verbinden de heide en de weide met elkaar.

In dit landschap ontstaan gemengde boerenbedrijven. De mest van het vee, met name van schapen, is nodig om de zandige akkers vruchtbaar te maken. In een 'mestfabriekje', de schaapskooi of potstal, vermengen de schapen hun mest met heideplaggen en bosstrooisel. Dit mengsel wordt jaarlijks over de akkers uitgereden. De akkercomplexen bestaan uit relatief grote, onregelmatige blokvormige kavels met lage omgrenzing. Dit geeft een eng een open karakter. Rondom het akkercomplex liggen houtwallen en houtsingels om wild en vee buiten te houden.

Op de historische kaart van 1820 (afbeelding 1, bijlagenboek) is te zien dat het overgrote deel van de Heuvelrug uit heide bestaat. Er is nog nauwelijks bebouwing aanwezig².

De Reehorst ligt op de overgang van de zandige Utrechtse Heuvelrug naar de klei en stroomruggen van de Kromme Rijn. Globaal liggen ten noordoosten van de Hoofdstraat de oude stuifzanden (duinvaaggronden) en ten zuidwesten hiervan de oude akkerlanden (enkeerdgronden). De Reehorst ligt nog op het droge deel van het zand met voornamelijk enkeerdgronden (afbeelding 2, bijlagenboek).

2.2 HISTORISCHE LANDSCHAPSONTWIKKELING

Er is een aantal periodes in de ontwikkeling van het landschap waarin De Reehorst ligt te onderkennen:

1. De prehistorie en eerste nederzettingen;
2. De middeleeuwse ontginningen;
3. De 19e eeuwse verkavelingen ten bate van de aanleg van landgoederen.

Ter ondersteuning van onderstaande tekst is in afbeelding 3 (bijlagenboek) de ontwikkeling van het landgoed schematisch en in korte tekst weergegeven.

¹ <http://www.landschaperfgoedutrecht.nl/erven-van-utrecht/mijn-streekeigen-erf/engen-en-kampenlandschap/engenlandschap>

² Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen, provincie Utrecht, november 2011, Gebiedskatern Utrechtse Heuvelrug, pg.20.

1. De prehistorie en eerste nederzettingen

Bij archeologische vooronderzoek op landgoed de Reehorst werd een vindplaats waargenomen. Het onderzoek werd uitgevoerd voorafgaand aan de geplande (maar niet gerealiseerde) nieuwbouw van het Louis Bolk Instituut³. Dit onderzoek besloeg o.a. het noordoostdeel van de thans geprojecteerde parkeerplaats ten zuiden van het beukenbos. De onderzoekers constateerden dat het gebied ligt op een lager deel van het dekzandlandschap, vermoedelijk aan de rand van een gordeldekzandwieling. Boringen lieten een nagenoeg onverstoord bodemprofiel zien. De top van de bodem bestaat uit een esdek met een dikte die varieert tussen 90 cm en 120 cm. Hieronder bevindt zich het witgele dekzand.

Er werden nederzettingssporen uit (vermoedelijk) de Brons- of IJzertijd aangetroffen in de vorm van een haardkuil en van (delen van) stakenrijen, waarvan een rij met 13, dicht op elkaar geplaatste, staken. De staken hebben in het vlak een ronde vorm van circa 6 cm en zijn in de coupe puntig. De diepte beperkt zich tot ongeveer 4 cm.

In de nabije omgeving van De Reehorst zijn sporen van bewoning aangetroffen vanaf het Mesolithicum. Deze bewoningssporen zijn o.a. aangetroffen bij het onderzoek naar de verbreding van de A12 en liggen op dekzand. Sporen uit deze periode zijn vrij zeldzaam.

Waarschijnlijk bood het gebied vanaf de IJzertijd onderdak aan zwervende jager / verzamelaar gemeenschappen die hier tijdelijke jachtkampjes hadden. In het gebied is een melding gedaan van aardewerkfragmenten uit deze periode. In de prehistorie was het gebied zeer zeker bewoond.

Uit de Romeinse tijd is een enkele vondst bekend in het gebied. Dit hoeft niet zozeer te betekenen dat er Romeinse vindplaatsen verwacht hoeven te worden: het gaat om aardewerk, en de aanwezigheid van Romeins aardewerk kan ook wijzen op uitwisselingsnetwerken. Dit betekent wel dat er ook uit deze periode bewoningssporen verwacht kunnen worden.

2. De middeleeuwse ontginningen

In de Middeleeuwen werd het gebied intensief gebruikt voor landbouw. Gedurende deze periode is een meer dan 50 centimeter dik pakket humeus zand afgezet. Dit zand is afkomstig uit de potstallen, en hierin kunnen archeologische indicatoren aangetroffen worden. Zo kunnen aardewerkfragmenten, pijpenkoppen en dergelijke voorwerpen als afval mee zijn vervoerd en uitgereden over het land. Het humeuze zand conserveert de onderliggende lagen. Als er op het dekzand onder dit pakket vindplaatsen aanwezig zijn, is het dus aannemelijk dat deze in goede staat verkeren⁴.

Op De Reehorst zijn de oude ontginningslijnen nog steeds zichtbaar, zoals de rij met eiken langs de zuidoostzijde. De kavelgrenzen kunnen als 8e of 9e eeuw worden gedateerd⁵.

Ook de sloot die op de grens van de twee oorspronkelijke landgoederen ligt in deze lijn.

Tijdens archeologisch onderzoek op het terrein van De Reehorst werden greppels uit (vermoedelijk) de Nieuwe Tijd aangetroffen⁷. De greppels hebben dezelfde oriëntatie als de omliggende perceelgrenzen en perceelgrenzen op historische kaarten. De aangetroffen kleine fragmenten hout duiden de onderzoekers als mogelijk afkomstig van een bomenrij, die dikwijls op erfgronden aanwezig is. Mogelijk valt zelfs te denken aan een windhaag. Op oude kadasterkaarten (1811-1832) staan erfgronden aangeduid, maar door

³ Corver, B.A., "Inventariserend Veldonderzoek (IVO), d.m.v. proefsleuven, Landgoed de Reehorst, Driebergen, Gemeente Utrechtse Heuvelrug", Noordwijk 2009

⁴ Archeologisch Bureauonderzoek Driebergen – Zeist, Rapportage Arcadis, februari 2011 pg.20 en 21

⁵ Ontmoeting in de overtuin. Landschapsvisie Landgoed De Reehorst." Wageningen/Rhemen juni 2005, pg. 32

⁶ Idem, pg.45 staat bovendien vermeld (onder een afbeelding) dat deze eikenrij doorloopt aan de andere kant van de snelweg en zo een oude ontginningslijn markeert

⁷ Corver, B.A., "Inventariserend Veldonderzoek (IVO), d.m.v. proefsleuven, Landgoed de Reehorst, Driebergen, Gemeente Utrechtse Heuvelrug", Noordwijk 2009

de geringe opgegraven gebied is niet duidelijk of deze grenzen overeenkomen met hetgeen aangetroffen is. Ook zijn geen greppels of bomen op de kaart afgebeeld.

Bij een opgraving in Driebergen kwamen ontginningsgreppels te voorschijn. De greppels vormen een strokenverkavelingspatroon bestaande uit lange, smalle (20m brede) percelen. Ze sluiten aan op de kavels op de kadastrale minuut van 1830. Een strookvormig verkavelingspatroon is kenmerkend voor “natte” ontginningen. Waarschijnlijk zijn het greppels waarmee het Driebergerbroek in de 12e eeuw is ontgonnen. De oudst bekende melding van Driebergen dateert van 1309⁸.

Tot halverwege de 19e eeuw maakte de locatie van De Reehorst deel uit van het agrarisch gehucht Beerschoten. In 1829 zijn er slechts akkers en een boomgaard. Op de plaats van het station staat een boerderij met tuin en boomgaard. De Odijkerweg met karakteristieke bocht is den ook al de grens met buurgemeente Zeist⁹.

3. De 19e eeuwse verkavelingen ten bate van de aanleg van landgoederen

De Stichtse Lustwarande ¹⁰

De Stichtse Lustwarande loopt van de Bilt tot aan Rhenen (zie afbeelding 4, bijlagenboek).

In het jaar 1122 was Utrecht een bisschopsstad geworden. De Bisschop Godebald verlegde de loop van de Rijn door de rivier bij Wijk bij Duurstede in te dammen. Deze ingreep legde de basis voor wat nu de 'Stichtse Lustwarande' heet. Het Kromme Rijn gebied kon ontgonnen worden en de vruchtbare bodem heeft een hoog productievermogen voor landbouwgewassen. De streek werd rijk en ze werd ontsloten door de weg van Utrecht naar Keulen, de Via Regia (de Koningsweg).

Een eerste bouw golf van buitenplaatsen ontstond toen koning Willem I tussen 1822 en 1840 uitverkoop van de staatsdomeinen hield ter bekostiging van nieuwe infrastructuur. Amsterdamse kooplieden, Utrechtse stadsadel, renteniers en rijke kooplui kochten goedkope stukken grond op de lege zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug. Oude kastelen en enkele grote buitenplaatsen met watersingels lagen nog op de lagere kleigronden; nu werden er huizen en parken op de hoger gelegen (droge) zandgronden gebouwd. De zone tussen de oude boven- en benedenweg werd gebruikt voor de aanleg van huis en park. De oude kronkelende schapendriften trok men recht om als perceelsscheiding van de nieuwe landschapseenheden te dienen. De zuidwestflank van de Utrechtse Heuvelrug leende zich uitstekend voor de aanleg van tuinen in de Engelse landschapstijl, die destijds zeer in opkomst was. Het reliëf van de stuwwalflanken en de bestaande heuveltoppen werden benut als uitzichtpunten. De Utrechtse Heuvelrug was een open, nog nagenoeg boomloos landschap.

Een tweede bouw golf van buitenplaatsen ligt in de periode tussen 1850 en 1880 na gereedkomen van de spoorlijn Amsterdam-Arnhem. De meeste buitens uit deze periode liggen rond het station Driebergen-Zeist. De groei van Driebergen kreeg hierdoor een sterke impuls¹¹.

De Stichtse Lustwarande dankt haar naam en bekendheid aan de buitenplaatsen die vanaf de 17e eeuw tot aan het begin van de 20e eeuw zijn aangelegd. De letterlijke vertaling is Utrechts (Stichtse), plezier (Lust), wandelgebied (Warande).

⁸ De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Utrechtse Heuvelrug ; Rapportage behorende bij de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart , ADC Heritage, Amersfoort, november 2009, pg.83

⁹ Idem, pg.29

¹⁰ www.stichtse-lustwarande.nl

¹¹ De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Utrechtse Heuvelrug ; Rapportage behorende bij de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart , ADC Heritage, Amersfoort, november 2009, pg.70/71

Er ontstond een vakantiegebied voor (zeer) rijke mensen, vooral bankiers en kooplieden uit Amsterdam en Utrecht. De Utrechtse Heuvelrug was tot die tijd nog weinig in trek, waardoor grote stukken grond relatief goedkoop gekocht konden worden. Vele rijken wilden een paar maanden per jaar het ongezonde stadsleven verruilen voor een aangenaam verblijf in de buitenlucht. Bovendien leende de zuidwestflank van de Utrechtse Heuvelrug (de overgang van de stuwwal naar het Kromme Rijngebied) zich uitstekend voor de aanleg van tuinen in de Engelse landschapsstijl.

De landgoederen hadden niet alleen een functie als vakantieverblijf, maar speelden ook een belangrijke rol in de sociale contacten die de verschillende families met elkaar onderhielden. Huwelijken konden worden gearrangeerd, er werd volop zaken gedaan, familiebanden werden aangehaald.

De negentiende-eeuwse huizen stonden vaak op een kunstmatige heuvel op het zand en keken uit over de lagere kleigronden, waar hun overplaatsen (tuingedeelte aan overzijde van de weg) de vorm kregen van geïdealiseerde weiden¹². Hierdoor is een samenspel van bebouwing en terreininrichting ontstaan met open ruimtes en zichtlijnen die verder strekken dan de weg.

¹² Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen, provincie Utrecht, november 2011, Gebiedskatern Utrechtse Heuvelrug, pg.51

3

De Reehorst

3.1 HISTORIE VAN LANDGOED DE REEHORST / OUD-DENNENOORD

Periode ca. 1830 - 1860

Over de vroegste geschiedenis van het landgoed is weinig bekend.

Het Landgoed is ontstaan uit een samenvoeging van twee landgoederen, Oud-Dennenoord en de Reehorst. De stichter van de buitenplaats Oud-Dennenoord was eigenaar van verscheidene landgoederen aan de Stichtse Lustwarande. Hij stichtte op het landgoed Villa Oud-Dennenoord (op de plek waar nu het Iona-gebouw is gesitueerd). Zie voor een impressie en de historische kaart afbeelding 5 in het bijlagenboek.

Periode ca. 1860 - 1945

Na een brand in 1860 wordt de plek van de Villa Oud-Dennenoord ingenomen door de Rose Villa en breidt de landschappelijke tuin uit met een grote bosmassa en moestuinen. Op 31 augustus 1860 werd met de bouw van het Koetshuis gestart, getuige de door de 8 jarige Jan Kol ingemetselde eerste steen in de westmuur van het gebouw.

De buitenplaats Reehorst is pas sinds 1911 van een huis en een boerderij voorzien. In opdracht van de Amsterdammer J.W.H. Crommelin werd de villa de Reehorst gebouwd, achter het hertenkamp van de buitenplaats Beerschoten-Willinkshof. Het ontwerp voor het witgepleisterde pand met stijlkenmerken van de Jugendstil was afkomstig van de architect C.B. Posthumus Meyjes. Na de eeuwwisseling schakelde Postumus Meyjes over op een Berlagiaans getinte Jugendstil. De Villa is een van zijn eerste gebouwen in die stijl. De Villa Reehorst werd omgeven door een landschappelijke tuin. Het achterste deel van deze tuin wordt in de decennia daarna omgevormd tot een cottage-tuin met bijbehorende boerderij.

De gemeente Driebergen-Rijsenburg had veel invloed op de totstandkoming van de plannen, omdat zij als eigenaresse van het naastgelegen Beerschoten-Willinkshof alleen het bouwverbod achter het hertenkamp van deze buitenplaats wilde opheffen, als zij het plan voor De Reehorst mocht beoordelen. Zo kreeg het park met landschappelijke aanleg rond de villa naar de wens van de gemeente een duidelijke visuele relatie met Beerschoten-Willinkshof. Bij De Reehorst werd het reeds bestaande koetshuis uit 1860 getrokken, dat van origine tot de verdwenen buitenplaats Rose-Villa behoorde.

In 1921 kreeg de villa naar ontwerp van de architecten Jan en Theo Stuivinga een aanzienlijke uitbreiding in dezelfde stijl. In het bijlagenboek laten afbeeldingen 6 tot en met 9 de ontwikkelingen in deze periode zien.

Periode 1945 - heden

Op 2e paasdag 1945 bombardeerden de geallieerden de Rose-Villa omdat zij veronderstelden dat daar een Duitse generaal verbleef. De Rose-Villa werd niet meer herbouwd. Op 24 juni 1947 verzoekt Johanna Jacoba Luden, particulier¹³, wonende te Doorn op huize "Moersbergen" aan de Minister van Financiën en

¹³ Mw. Luden, afkomstig uit een familie van bankiers, trouwde in 1907 met A.J.Brandt, eveneens bankier.

van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen om” de landgoederen Oud-Dennenoord en Reehorst, aaneen gelegen onder de gemeente Driebergen, (...) als landgoederen in den zin van art.1 der Natuurschoonwet 1928 te willen aanmerken.”

Staatsbosbeheer adviseert positief en op 20 maart 1948 vindt de beschikking door de minister plaats. Het landgoed wordt omschreven als voor een deel “bestaande uit een fraai aangelegd park met verschillende zeldzame boomsoorten, een hoek oud beukenbos, lanen, moestuin, boomgaard en enig grasland in het zuidwesten; dit grasland is echter voldoende door houtgewas omzoomd, om met het landgoed als een geheel te worden beschouwd.”

Ook wordt vastgelegd dat “het landgoed niet voor het publiek zal worden opengesteld.”

Het landgoed oud-Dennenoord werd daarmee samengevoegd met de Reehorst tot landgoed de Reehorst. De in 1947 genoemde kenmerken van het landgoed zijn in 2012 nog steeds aanwezig, zij het soms in vervallen staat.

In 1952 wordt ca.1.100 m² door “mw J.J.Brandt-Luden een gedeelte van de haar toebehorende buitenplaats ‘Oud-Dennenoord’ alhier, kadastraal bekend gemeente Driebergen, sectie A nr.1073,” aan de gemeente Driebergen verkocht. De aankoop door de gemeente is noodzakelijk in verband met de voorgenomen verbreding van het stationsplein. Het verzoek om dit stuk “uit te sluiten van de aanmerking als landgoed als bedoeld in artikel I der Natuurschoonwet 1928 wordt door de minister ingewilligd. Staatsbosbeheer adviseert: “Het zou echter wel aanbeveling verdienen, indien langs de gehele lengte van de nieuwe afscheiding een rij inlandse eiken werd geplant, opdat het gesloten karakter van deze zijde van het landgoed gehandhaafd blijven. Hoewel deze beplanting echter niet als strikt noodzakelijk kan worden beschouwd en dus niet als voorwaarde kan worden gesteld, heb ik de eigenaresse aangeraden deze beplanting te doen aanbrengen.”

Mevrouw Brandt – Luden overlijdt op 23 september 1954 op ‘De Reehorst’. In juli 1957 wordt in het kader van haar overlijden “De buitenplaats ‘de Reehorst’ “omschreven als “bestaande uit herenhuis, dienstwoningen, stallen, garages, tuinhuisen, moes- en fruittuinen met de zich daarop bevindende kassen, serres, broeikassen met park, bos en uitweg, benevens de gronden behorende bij de voormalige buitenplaats ‘Dennenoord’ met de zich daarop bevindende woningen, garages en schuren, houtopstand, alles aaneengelegd aan de Rijkswaterstaat, nabij het Station, in de Gemeente Driebergen-Rijsenburg”. Haar weduwnaar, Alfred James Brandt, bankier, blijft in villa ‘de Reehorst’ wonen.

Uiteindelijk blijkt dat “de betreffende plannen¹⁴ destijds geen doorgang hebben kunnen vinden aangezien geen zekerheid bestond omtrent de bouw van een nieuw stationsgebouw door de N.V. Nederlandse Spoorwegen en de plannen van de Rijkswaterstaat inzake de aanleg van een tunnel in rijksweg no. 25”. Het nieuwe stationsgebouw is inmiddels voltooid en de plannen met betrekking tot het voorplein blijken gereed. “Daar het nieuwe stationsgebouw een belangrijk gedeelte van het huidige stationsplein in beslag heeft genomen en de verkeersintensiteit ter plaatse in de loop der jaren aanzienlijk is toegenomen is de aanleg van het plein onder de huidige omstandigheden slechts mogelijk indien de beschikking wordt verkregen over ± 3100 m² van het landgoed ‘Oud-Dennenoord-de Reehorst’. Het betreffende deel wordt onttrokken aan de bescherming in het kader van de Natuurschoonwetgeving en de overdracht vindt plaats op 30 mei 1963.

In 1969 werd het Landgoed in haar geheel aangekocht door professor dr. B.J. Lievegoed (1905-1992). In 1977 is in zijn opdracht door architect J.Risseeuw het Iona-gebouw gebouwd, het huidige hoofdgebouw van Antropia, Cultuur- en Congrescentrum. Gekozen werd voor een zogenaamde organische bouwstijl, rekening houdend met de omgeving en de plek waar het geplaatst werd. Het Iona-gebouw is tot 1997 bewoond geweest door de Vrije Hogeschool die daarna verhuisd is naar de Witte Villa en het Koetshuis op het Landgoed. Vanaf 1997 is het Iona-gebouw een cultuur- en congrescentrum.

In het bijlagenboek laten afbeeldingen 10 tot en met 15 de ontwikkelingen in deze periode zien.

¹⁴ De verbetering van het stationsplein in 1952

3.2 KARAKTERISTIEKEN VAN DE STICHTSE LUSTWARANDE

De belangrijkste karakteristieken van het gebied zijn:

- * Hoog-Laag - De overgang tussen het hoge zand op de heuvelrug en het lage land naar de rivier toe met rivierklei, heeft ervoor gezorgd dat de landgoederen en buitenplaatsen ontworpen zijn op de overgang van hoog naar laag.
- * Korrels - Korrels zijn de eenheden van gebouwen en objecten in combinatie met de buitenruimte. Deze eenheden van gebouwen en objecten zijn de landhuizen en buitenplaatsen met de bruggen en hekwerken. De buitenruimten zijn de tuinen, parken, bossen en weilanden. Deze opeenvolging van korrels langs de oorspronkelijke straatweg bepaalt voor een belangrijk deel het beeld van de Stichtse Lustwarande.
- * Kantwerk - Het kantwerk is de aaneensluiting van de korrels en de open en gesloten ruimtes langs de rand van de Utrechtse Heuvelrug.
- * Open Ruimtes - De grote open ruimtes worden meestal gevormd door weilanden, heideterreinen en voormalige tabaksplantages
- * Dorpen - De dorpen De Bilt, Zeist, Driebergen-Rijssenburg, Doorn, Leersum, Amerongen, Elst en Rhenen worden verbonden door de N225.

De Uitvoeringsagenda Historische buitenplaatsen provincie Utrecht 2012 – 2015 vat de grote diversiteit in de buitenplaatsen van de Stichtse Lustwarande als volgt samen:

“Niet alleen door de verschillen tussen de buitenplaatsen zelf (stijl kenmerken en omvang) en het reliëf/bodemgesteldheid, maar ook door de hoge transformatiedynamiek tijdens de laatste eeuw toont de Stichtse Lustwarande zich als een sterk gelaagde buitenplaatsengordel met grote tijdsdiepte.

Ruimtelijk kenmerkend is het ‘kantwerk’ van open (weiden, overplaatsen) en gesloten (parken/bossen) delen, waarbij nauwelijks sprake meer is van grotere doorzichten. Dit kantwerk wordt gearticuleerd door een fijnmazig patroon van dwars op de hoofdroute gerichte zichtlijnen, zichtlanen, wegen en paden. Langs de weg zijn grote verschillen in gaafheid (uitgeklede buitenplaatsrestanten binnen bebouwde kommen), karakteristiek (parken en huizen) en korrelgrootte (kleine en grote buitens, boszone).”

De stijl van de gebouwen kenmerkt zich aanvankelijk door eenvoud en een symmetrische indeling van de gevelvlakken, die vrijwel altijd wit of crèmekleurig gepleisterd zijn (het classicistische ideaalbeeld), aangezien de huizen moesten afsteken tegen het omringende, door de mens aangelegde, romantische parklandschap. Tot aan het eind van de 19de eeuw heeft het in lichte tonen gepleisterde buitenhuis in het groen het aanzicht van de Stichtse Lustwarande bepaald.

Tot halverwege de 19de eeuw is een meerzijdige of ronde uitbouw aan het huis een geliefd element. Door de uitbouw heeft men vanuit het huis uitzicht op de open ruimtes, de gazons en de weilanden, daar waar het buitenleven zich afspeelt¹⁵.

3.3 LANDGOED DE REEHORST IN DE STICHTSE LUSTWARANDE

Landgoed De Reehorst ligt vandaag de dag ingesloten tussen de spoorlijn Driebergen-Zeist, de N 225 en de snelweg A 12.

Aan de overzijde van de N 225 ligt het Landgoed Beerschoten – Willinkshof. Het park Beerschoten-Willinkshof hoorde oorspronkelijk bij het buitenhuis Beerschoten dat in 1850 is gebouwd. Bij het overlijden van de laatste bewoner kreeg de gemeente Driebergen het in handen als legaat, onder de voorwaarde dat het huis afgebroken zou worden en de tuin met het hertenkamp als openbare

¹⁵ Idem pg.111

wandelpaats zou dienen. Op de plaats van het oude huis Beerschoten verrees in 1889 een tuintempel naar een ontwerp van de architect Posthumus Meyjes. De met leien gedekte koepel wordt bekroond met een beeld van de godin Flora¹⁶

Het park Beerschoten-Willinkshof is van architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een redelijk gaaf negentiende eeuwse landschapspark van J.D. Zocher jr. alsmede van cultuurhistorische waarde vanwege de ontwikkelingsgeschiedenis.

De ensemblewaarde van de landgoederen De Reehorst en Beerschoten-Willinkshof, met de tegenover liggende hertenkamp en de Witte Villa, vormt een belangrijk element in de Stichtse Lustwarande (zie afbeelding 16 in het bijlagenboek).

Landgoed De Reehorst neemt in het totaal van buitenplaatsen van de Stichtse Lustwarande echter een bescheiden plaats in. In publicaties wordt de buitenplaats slechts zijdelings genoemd. Tot op heden is er geen specifiek op De Reehorst / Oud Dennenoord gericht diepgravend archiefonderzoek gepubliceerd, waardoor o.a. uit de eerste ontstaansperiode gegevens ontbreken. De geringe belangstelling voor juist dit landgoed hangt mogelijk ook samen met de latere ingrepen en verstoringen, waardoor het landgoed een aantal historisch relevante kenmerken, zoals de oorspronkelijke buitenplaats Villa Oud-Dennenoord, heeft verloren.

3.4 KARAKTERISTIEKEN VAN LANDGOED DE REEHORST

Karakteristieke kenmerken van de Stichtse Lustwarande zijn in De Reehorst (deels) herkenbaar:

- * Hoog-Laag, de overgang tussen het hoge zand op de heuvelrug en het lage land naar de rivier toe
- * Korrels structuur, de structuur van eenheden van gebouwen en objecten in combinatie met de buitenruimte. Deze komt tot uitdrukking met name in de maatvoering en positionering van het Iona gebouw en de Witte Villa
- * Kantwerk, de aaneensluiting van de korrels en de open en gesloten ruimtes langs de rand van de Utrechtse Heuvelrug.

Er zijn verschillende nog aanwezige cultuurhistorische elementen te herkennen op Landgoed De Reehorst. Sommige daarvan zijn aangewezen als gemeentelijk monument, andere als waardevol object, weer andere zijn nog niet benoemd maar wel aanwezig (zie afbeeldingen 17 en 18 in het bijlagenboek).

Gemeentelijk monument

De gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft als gemeentelijke monument aangewezen de Villa (1900) en Stenen hekpalen bij villa en twee paar hekpalen met bollen en naamsaanduiding bij Hoofdstraat (begin 20ste eeuw).

Op deze zaken rust een vergunningsverplichting in het kader van de gemeentelijke Monumentenverordening ¹⁷.

Gebleken is dat recent één van het twee paar hekpalen met bollen en naamsaanduiding zonder vergunning of berichtgeving verplaatst is, nl. het paar dat op de oorspronkelijke locatie bij de entree nr. 22-24 had moeten staan. Dit had niet mogen plaatsvinden en het paar moet ten spoedigste op de

¹⁶ <http://www.stichtse-lustwarande.nl/Het+gebied/Landhuizen+en+buitenplaatsen>

¹⁷ Monumentenverordening gemeente Utrechtse Heuvelrug 2010., in 2011 aangevuld met een wijzigingsverordening naar aanleiding van de implementatie van de archeologische beleidskaart.

oorspronkelijke locatie worden teruggeplaatst. Gemeente dringt hier vriendelijk op aan, maar stelt dat als het niet gebeurt de gemeente een formeel verzoek hiertoe zal moeten indienen¹⁸.

Uitgangspunt bij definitieve herplaatsing in de toekomstige situatie van de hekpalen moet zijn dat ze de functie van markering van de toegangsweg naar De Reehorst behouden.

Waardevol object

- Als waardevolle object zijn aangewezen:
- Koetshuis (1860)
- Historische tuin- en parkaanleg (begin 20ste eeuw)
- Tuinhuisje 'Lievegoedhuisje' (circa 1900) Hoofdstraat bij 20
- Dienstwoning (begin 20ste eeuw) Hoofdstraat 18
- Oranjerie (circa 1925) Hoofdstraat bij 20
- Langhuisboerderij (circa 1900) Hoofdstraat 22
- Dienstwoning (begin 20ste eeuw) Hoofdstraat 24
- Voormalig stalgebouw (begin 20ste eeuw) Hoofdstraat bij 22
- Duiker met hekwerk over sloot naast entree bij Ionagebouw (circa 1900) Hoofdstraat bij 12
- IJzeren hekwerk aan Hoofdstraat bij Ionagebouw (circa 1900) Hoofdstraat bij 12
- Bakstenen muur met klein ijzeren toegangshek en dubbel ijzeren toegangshek onder ijzeren toog tussen twee hekpijlers met stenen afdekplaten met tekst Oud Dennenoord tegenover station, Hoofdstraat bij 12
- Stenen zonnewijzer voor villa (circa 1900) Hoofdstraat bij 20

De omschrijving van het begrip 'Waardevolle objecten' luidt: 'objecten die de totale cultuurhistorische waarde van het landgoed of de buitenplaats ondersteunen en versterken'. De instandhouding van cultuurhistorische waarden staat voorop. Er rust overigens geen vergunningsverplichting of andere formeel-juridische verplichting op. Wel is het zo, dat als het een groter object betreft, een eigenaar bij sloop een sloopmelding moet doen¹⁹.

Overige cultuurhistorische elementen

Daarnaast bevinden zich op het landgoed nog diverse andere resten waarvan de ouderdom nog onderzocht moet worden, zoals een moestuin met omringende muur en een betonnen paal met scharnierpunten (gelegen dichtbij de Oranjerie).

De Engelse landschapsstijl die kenmerkend is voor veel landgoederen van de Stichtse Lustwarande is op De Reehorst nog goed herkenbaar, o.a. aan de doorlopende lanen, het uitgebreide padenstelsel, de zichtlijnen, de bosschages en de velden. De monumentale bomen, het bomenkruis en andere 'groene' elementen zijn onlosmakelijk verbonden met de cultuurhistorische elementen. Tezamen vormen zij een voor de Stichtse Lustwarande kenmerkend geheel.

3.5 KERNWAARDEN

Hierboven is de context en samenhang van het landgoed De Reehorst als onderdeel van de Stichtse Lustwarande in relatie tot de geografische ligging en de historische diepte beschreven.

Uit deze beschrijving volgen de kernwaarden

- Historische gelaagdheid
- mogelijke prehistorische bewoningssporen
- herkenbare historische strokenverkaveling

¹⁸ Mededeling Gemeente Utrechtse Heuvelrug, mw.drs A., van Rooij, 12 juli 2012

¹⁹ Mededeling (e-mail) gemeente Utrechtse Heuvelrug, 4 juli 2012

- Maatvoering (korrelgrootte)
maatvoering en positionering van het Iona gebouw en de Witte Villa
- De oorspronkelijk structuur van het landgoed, die in aanleg behouden is gebleven
Dit geldt ook het achterliggende deel van het landgoed (met moestuinen, boomgaard, open velden etc.) en de aanleg in Engelse landschapsstijl.
De kernwaarde hier is niet zozeer de als monument of waardevol object aangewezen elementen, maar het geheel van deze en de niet door gemeente aangewezen structuren in samenhang met elkaar en met de omliggende landschapselementen
- Afwisseling tussen gesloten en open ruimtes / intimiteit en zichtlijnen
- De randen van het landgoed
de erfafscheidingen (sloten, bomenrijen, hekwerk)
het beeld vanaf de Hoofdstraat: Iona gebouw half verscholen, open naar hertenkamp/overtuin
de toegangswegen vanaf de Hoofdstraat en de zijingangen met hekken en hekpalen
- De relatie tot Landgoed Beerschoten-Willinkshof
de ensemblewaarde van de landgoederen De Reehorst en Beerschoten-Willinkshof als onderdeel van de Stichtse Lustwarande

3.6 CULTUURHISTORISCHE KADERS VAN HET DEFINITIEF ONTWERP

De visie “behoud door ontwikkeling” voor de cultuurhistorische elementen van landgoed De Reehorst kan goed ingepast worden in een maximaal behoud van bovengenoemde kernwaarden.

Architectuur

Het nieuw te ontwerpen gebouw lijkt zich te voegen in de bestaande korrelstructuur zoals die vanaf de Hoofdstraat wordt ervaren en creëert nieuwe zichtlijnen zonder bestaande zichtlijnen te doorbreken. De maximale ervaring van de groene omgeving die met een ontwerp in drie volumes wordt bereikt past naadloos in de ook in de 19de eeuw toegepaste bouwwijze met mooi zicht op de buitenruimte. De hoge “transformatiedynamiek” van de afgelopen decennia mag gelden als inmiddels kenmerkend voor landgoed De Reehorst: de ontwikkeling van twee landgoederen tot één geheel, het verdwijnen en verschijnen van centrale bouwwerken zoals de oorspronkelijke Villa Oud Dennenoord, De Rose-Villa, Villa De Reehorst/de Witte Villa en het Iona gebouw. De huidige geplande nieuwbouw past in deze dynamiek en versterkt de visie ‘behoud door ontwikkeling’.

Ontsluiting

De bestaande ontsluitingswegen zullen als gevolg van het Infraplan worden aangepast. daarmee doorbroken.

De ontsluitingen voor autoverkeer worden geconcentreerd aan de buitenzijden van het landgoed. Hierdoor wordt het autoverkeer op het landgoed zelf zoveel mogelijk beperkt. Dit verdient zeker vanuit cultuurhistorisch perspectief de voorkeur.

Het trace van de nieuwe ontsluiting naar de parkeerplaats vanaf de Hoofdstraat 26 is gesitueerd ten zuiden van het Beukenkruis en wordt landschappelijk ingepast.

Parkeren

De aanleg van een parkeerplaats ten zuiden van het beukenbos heeft geen cultuurhistorische consequenties.

Ter ondersteuning van deze tekst kunnen bijlagen 19 tot en met 22 in het bijlagenboek geraadpleegd worden.

3.7 ARCHEOLOGISCHE KADERS VAN HET DEFINITIEF ONTWERP

Voor de archeologie geldt het principe ‘behoud in situ’.

Om zo goed mogelijk tegemoet te komen aan dit streven wordt concreet voor de voorliggende plannen in ieder geval geadviseerd:

Architectuur

Voor het nieuwe hoofdgebouw:

- Toepassen van een funderingswijze die zo min mogelijk verstoring in de ondergrond met zich meebrengt. Dit vereist nadere afstemming met het bevoegd gezag;
- Geen bouwlaag onder maaiveld (denk ook aan op-/afritten);
- Bij aanleg van kabels en leidingen zo veel mogelijk gebruik maken van bestaande tracés.

Parkeren

Voor de parkeerplaats en voor de routing op en langs het terrein, voor zover niet binnen bestaande contouren:

- Geen bodemingrepen / planten van gewassen dieper dan ca. 30 cm;

Overige

Voor waterbeheer

- Het uitdiepen en/of verbreden van bestaande waterpartijen (perceelsloten) en het aanleggen van nieuwe waterpartijen moet zo mogelijk worden vermeden.

Ook voor het rooien of verplaatsen van bomen is van belang rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in de ondergrond.

Indien in het kader van BREAM op locaties op het terrein zelf of elders bodemingrepen worden gepleegd (bv. voor de aanleg van windmolens ed.) moet eveneens rekening worden gehouden met archeologie.

4

Beleidskader

De hoofdpijlers van cultuurhistorisch erfgoedbeleid zijn monumenten, archeologie en cultuurlandschap. Vanwege de sterke onderlinge verwevenheid tussen de drie pijlers heeft de gemeente Utrechtse Heuvelrug gekozen voor een beleidsnota waarin deze pijlers integraal zijn opgenomen. Daarnaast heeft erfgoedbeleid dwarsverbanden met andere sectoren zoals ruimtelijke ordening, natuur en landschap, onderwijs, kunst en cultuur en recreatie en toerisme.

4.1 RIJKSBELEID CULTUURHISTORIE

Er is een veelheid aan beleidsstukken op rijksniveau waarbij cultuurhistorie vooral vanuit de integrale samenhang met de ruimtelijke ordening benaderd wordt.

Hieronder wordt van een aantal van de belangrijkste nota's een korte algemene toelichting gegeven. Daarnaast wordt het specifieke rijksbeleid met betrekking tot de drie hoofdpijlers monumenten, archeologie en cultuurlandschap nader uitgewerkt.

Kiezen voor Karakter, Visie erfgoed en ruimte

Dit betreft de visie erfgoed en ruimte en Bestuurlijke afspraken met gemeenten over ruimtelijke bescherming en ontwikkeling wederopbouwgebieden.

Van 1999 tot en met 2009 heeft het programma Belvedere de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformaties gestimuleerd. Het doel van Belvedere was om de cultuurhistorie meer richtinggevend te laten zijn in de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het Belvedere-denken is inmiddels wettelijk verankerd in de Modernisering van de Monumentenzorg en heeft in 2011 beleidsmatig een vervolg gekregen via de Visie Erfgoed en Ruimte, Kiezen voor Karakter.

De Rijksoverheid geeft met *Kiezen voor Karakter* invulling aan een goede omgang met het onroerend cultureel erfgoed. De visie is een aanvulling op de *Structuurvisie infrastructuur en ruimte* en luidt de volgende fase van de erfgoedzorg in. Met de visie gaat het Rijk:

- het cultuurhistorische karakter van Nederland op gebiedsniveau behouden en versterken;
- de zorg voor het cultureel erfgoed verbinden met andere ruimtelijke vraagstukken op het gebied van economie, veiligheid en duurzaamheid.

Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) uit 2012 heeft de minister van Infrastructuur en Milieu (IenM) vastgelegd dat het rijksbeleid zich nog voornamelijk richt op de economisch sterke regio's. De ruimtelijke inrichting van de rest van Nederland is sindsdien vooral een verantwoordelijkheid van gemeenten, provincies en waterschappen. Zij gaan daarbij zowel over het ruimtelijk beleid, de uitvoering daarvan als de bekostiging. (letterlijk citaat

Het Rijk kiest in de SVIR drie doelen om Nederland concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig te houden voor de middellange termijn (2028):

Het vergroten van de concurrentiekracht van Nederland door het versterken van de ruimtelijk-economische structuur van Nederland;

Het verbeteren en ruimtelijk zekerstellen van de bereikbaarheid waarbij de gebruiker voorop staat;

Het waarborgen van een leefbare en veilige omgeving waarin unieke natuurlijke en cultuurhistorische waarden behouden zijn.

Het Rijk benoemt in de SVIR 13 nationale belangen; waarvoor het Rijk verantwoordelijk is en resultaten wil boeken. Deze belangen zijn gelijkwaardig aan elkaar en beïnvloeden elkaar onderling. Nationaal belang 10 heeft direct betrekking op cultuurhistorie en wordt omschreven als: Ruimte voor behoud en versterking van (inter)nationale unieke cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten. Dit wordt als volgt toegelicht: Landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten geven identiteit aan een gebied. Bovendien zijn culturele voorzieningen en cultureel erfgoed van groeiend belang voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en daarmee voor de concurrentiekracht van Nederland. Het Rijk is verantwoordelijk voor het cultureel en natuurlijk UNESCO-werelderfgoed (inclusief de voorlopige lijst), kenmerkende stads- en dorpsgezichten, rijksmonumenten en cultuurhistorische waarden in of op de zeebodem. Het Rijk laat de sturing tussen verstedelijking en landschap over aan de provincies om meer ruimte te laten voor regionaal maatwerk. Daarmee is het beleid ten aanzien van landschap op land is niet langer een rijksverantwoordelijkheid. *De toelichting op dit belang staat op p. 103 van de SVIR*

Op het terrein van de concurrentiekracht en de stedelijke ontwikkeling van Nederland wordt cultuurhistorie genoemd. Het gaat dan met name om stedelijke regio's. Ruimtelijk kenmerken deze stedelijke regio's in Nederland zich door een open structuur, (relatieve) kleinschaligheid en (internationaal gezien) lage dichtheden in interactie met hoogwaardige en toegankelijke landelijke en cultuurhistorische gebieden.

Ook de leefbaarheid wordt gekoppeld aan cultuurhistorie en cultuurhistorische waarden.

Voor de aantrekkelijkheid van ons land is het volgens de SVIR nodig onze bijzondere waarden en internationaal onderscheidende kwaliteiten te koesteren en te versterken. Dat vraagt om de borging van unieke cultuurhistorische waarden. De ambitie is dat Nederland in 2040 nog steeds de bestaande (inter)nationale unieke cultuurhistorische waarden heeft.

4.2 PROVINCIAAL BELEID CULTUURHISTORIE

Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 en Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013

Het ruimtelijk erfgoedbeleid krijgt vorm in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 (PRV). Hierin is regelgeving opgenomen met betrekking tot ruimtelijke plannen van gemeenten. In 2017 worden de PRS en PRV herijkt en in het kader van de inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2018 worden de PRS en de PRV omgezet in een Omgevingsvisie- en verordening. De bijlage Cultuurhistorie in de PRV 2013 bevat een overzicht van verschillende gebieden binnen de vier benoemde erfgoedthema's (historische buitenplaatszones, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap en archeologie) en bijbehorende begrenzing en bescherming. Ook wordt hierin per gebied de te behouden en versterken kenmerkende cultuurhistorische samenhang beschreven en zijn de gebieden gekoppeld aan de Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht. Als onderdeel van het thema historische buitenplaatszones is de Stichtse Lustwarande opgenomen waar Landgoed de Reehorst onderdeel van uitmaakt.

Cultuurnota 2016-2019

In navolging op de provinciale cultuurnota 'Cultuur is kracht' 2009-2012 is de cultuur- en erfgoednota 2016-2019 'Alles is nu' opgesteld. In deze nota zijn trends geïdentificeerd die voor een hoge mate bepalend zijn voor de opgaven van het cultuur- en erfgoedbeleid. Vervolgens zijn de opgaven geformuleerd en verder uitgewerkt in doelstellingen, werkwijzen, en ondersteunende beleidsinstrumentaria. Net als in de voorgaande jaren wordt gefocust op agrarisch cultuurlandschap, de historische buitenplaatszones, het militair erfgoed en de zones met belangrijke archeologische vindplaatsen. Nieuw is het accent op historische infrastructuur zoals oude vaarwegen en landwegen. Dit zijn kenmerkende ingrediënten van het culturele profiel van de provincie Utrecht. Trends die zijn gesignaleerd in een vooronderzoek zijn onder andere: terugkeer van culturele eigenwaarde, bloeiende streekculturen, groeiende steden, kansen in internationaal toerisme, toenemende variëteit in de samenleving, aandacht voor duurzaamheid en opkomst van zelforganisatie. In aansluiting op de trends zijn de volgende opgaven vastgesteld met bijbehorende relevante deelopgaven voor cultuurhistorie:

- Onderzoeken en ontwikkelen: bewegen om vooruit te komen;
- Hebben en houden: samen zorgen voor erfgoed;
 - Cultuurhistorisch waardevolle landschappen en archeologische zones verankeren in ruimtelijk beleid;
 - Monumenten in stand houden en beheren;
 - Cultuurhistorisch waardevolle landschappen en archeologische zones in stand houden en beheren;
 - Erfgoediconen beheren.
- Promoten en profileren: beleefbaar maken van erfgoed en cultuur;
 - Cultuurhistorische waardevolle landschappen en archeologische zones etaleren en exploiteren;
 - Erfgoedverhalen ontsluiten en vertellen
- Kennen en kunnen: leren van culturele basisvaardigheden.
 - Cultuur- en erfgoededucatie aanreiken.

In de nota 'Alles is nu' zijn de volgende doelstellingen m.b.t. historische buitenplaatsen opgenomen:

- Het ruimtelijk beleid van gemeenten houdt rekening met de cultuurhistorische waarde van landschappelijke en archeologische elementen en structuren en versterkt deze waar mogelijk. De Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten draagt hier aan bij.

- Historische buitenplaatsen en andere rijksmonumenten met een urgente restauratiebehoefte zijn duurzaam gerestaureerd en leveren een bijdrage aan de kwaliteit van de leefomgeving. Ondersteuning hierin biedt het Fonds Erfgoedparels dat is bestemd voor de restauratie van Utrechtse rijksmonumenten.
- Buitenplaatsen met een publieksfunctie en molens fungeren als iconen van het Utrechts erfgoed en hebben een toekomst dankzij goed beheer en gezonde exploitatie. Ondersteuning hierin biedt de subsidieverordening Cultuur en Erfgoed.
- Lanenstructuren, zichtlijnen en kleine landschapselementen in de buitenplaatszones op de Utrechtse Heuvelrug zijn hersteld, zichtbaar en beleefbaar. De uitvoering van deze doelstelling vindt plaats in het kader van het Meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland 2016-2019 op basis van het natuur- en landschapsbeleid. De promotie van de buitenplaatszones zal plaatsvinden in het kader van het (ruimer begrensde) Nationaal Park Heuvelrug.

Uitvoeringsagenda Historische buitenplaatsen provincie Utrecht 2012-2015

Met het initiatief tot de ontwikkeling van de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen 2012-2015 maakt de Provincie Utrecht ambities op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, restauratie en behoud en publieksbereik van buitenplaatsen de komende jaren concreet. De start van de uitvoeringsagenda valt samen met het landelijke Jaar van de Historische Buitenplaats 2012.

Provinciale Structuurvisie en Verordening.

Essentieel in de landelijke Monumentenwetgeving (MoMo) is het gebiedsgericht borgen van cultuurhistorie in het bestemmingsplan, dat in 2012 verplicht wordt gesteld. Van provinciaal belang zijn de samenhangende cultuurhistorische waarden die gemeentegrenzen overschrijden en van bovenlokale betekenis zijn. De cultuurhistorische waarden van buitenplaatsen zijn op provinciaal niveau beschreven in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS). Voor de nieuwe PRS wordt de CHS gericht op drie erfgoedthema's waarop actief wordt ingezet, waaronder de buitenplaatsen. De waarden van buitenplaatsen voor de gebiedskwaliteit moeten zo worden verankerd in de PRS en via verordening worden vertaald in gemeentelijke bestemmingsplannen.

Het is de ambitie van de provincie Utrecht de komende jaren in het verlengde van de PRS een aantal specifieke opgaven die bijdragen aan behoud en herstel van kenmerkende buitenplaatskwaliteiten voor de omliggende omgeving te realiseren in de Stichtse Lustwarande en de Laagte van Pijnenburg.

4.3 RIJKSBELEID VOOR MONUMENTEN

Sinds 1 juli 2016 vormt de erfgoedwet de grondslag voor het rijksmonumentenbeleid. Een groot deel van de bestaande wet- en regelgeving (Monumentenwet, Wet ruimtelijke ordening) is overgenomen in de Erfgoedwet, maar er is ook een aantal wijzigingen.

⊙ Aanwijzing rijksmonumenten. De aanwijzingsprocedure uit de Monumentenwet 1988 wordt vervangen door een eenvoudigere uniforme openbare voorbereidingsprocedure zoals bekend uit de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent onder andere dat de beslistermijn van 10 naar 6 maanden gaat.

Besluit ruimtelijke ordening (Bro)

Het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is de nadere uitwerking van de Wro. In het Bro is onder meer vastgelegd dat gemeenten rekening moeten houden met cultuurhistorie bij het opstellen van bestemmingsplannen. Dat betekent dat gemeenten onderzoek moeten doen naar de cultuurhistorische

waarden van een bestemmingsplangebied. Het gaat om een integrale beschouwing van cultuurhistorie: een combinatie van gebouwd erfgoed, archeologie en cultuurlandschap.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht is per 1 oktober 2010 in werking getreden. Deze wet brengt circa 25 regelingen samen die de fysieke leefomgeving betreffen. Het gaat hierbij om bouw-, milieu-, natuur- en monumentenvergunningen, die opgaan in één vergunning, de zogenaamde omgevingsvergunning.

De proceduretijd voor vergunningen tot wijziging van rijksmonumenten blijft ongewijzigd, maar voor gemeentelijke monumenten is deze aanzienlijk verkort, tot acht weken in plaats van de huidige twaalf weken. Daarnaast is er sprake van een digitaal loket via de Landelijke Voorziening Omgevingsloket (LVO). Archeologische monumenten zijn niet in de Wabo opgenomen. De vergunningsprocedure, zoals nu geldt voor archeologische rijksmonumenten, blijft van kracht.

Overige belangrijke beleidsvoornemens van het rijk

Naast de al genoemde beleidsvoornemens in het kader van de Modernisering van de Monumentenzorg zijn er op rijksniveau nog meer voornemens tot aanpassing van bestaand beleid c.q. de opstelling van nieuw beleid die van belang zijn om te vermelden in deze nota. Het betreffen de volgende zaken.

Instandhouding en subsidiëring

De oude subsidieregelingen voor restauratie en voor onderhoud van rijksmonumenten zijn in 2006 vervangen door het Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Rijksmonumenten (BRIM-regeling). Deze regeling is gericht op onderhoud en instandhouding.

4.4 PROVINCIAAL BELEID MONUMENTEN

In vervolg op het al ingezette traject van het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 'Modernisering van de Monumentenzorg' is het provinciale accent verschoven van objectgerichte monumentenzorg naar het monument in de omgeving. Vanwege de decentralisatie van taken heeft de provincie alleen nog een adviserende rol in de monumentenzorg en regelt de gemeente de bescherming en het behoud van monumenten middels de gemeentelijke monumentenverordening. Om het gemeentelijk beleid ten aanzien van erfgoedzorg te monitoren is de Utrecht Erfgoedmonitor ingesteld. Deze maakt tevens de restauratie- en onderhoudsopgaven van rijksmonumenten inzichtelijk. Om restauratie van grote, spraakmakende monumenten mogelijk te maken, heeft de provincie het fonds Erfgoedparels ingesteld. Het Fonds Erfgoedparels is bestemd voor de restauratie van rijksmonumenten. Bij de selectie van projecten maakt de provincie gebruik van de Utrechtse erfgoedmonitor.

4.5 ARCHEOLOGIE

Net als bij de gebouwde monumentenzorg ontstond de interesse voor het ondergrondse inheemse (Nederlandse) archeologische erfgoed rond het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Men was aanvankelijk sterk gericht op opgraven. Uiteindelijk vond een verschuiving plaats van opgraven naar behoud ter plaatse (in situ) en inpassing in ruimtelijke plannen. Dit inpassen is op diverse wijzen mogelijk, zowel grootschalig als kleinschalig. Te denken valt aan het

zichtbaar maken van oude wegen (zoals bijvoorbeeld de Limes) door middel van de aanleg van groenstructuren boven op de – zo mogelijk nog in de bodem aanwezige – archeologische restanten. Of het verbeelden en hierdoor weer herkenbaar maken van de archeologische bodemschatten van een plek, bijvoorbeeld door via een andere materiaalkeuze of kleur van bestrating archeologische sporen ‘zichtbaar’ te maken, zoals een voormalige waterput, muurresten, restanten van kerken, woningen, slotgrachten en dergelijke.

In 1992 werd in Valletta het Europese Verdrag van Malta ondertekend. Pas in september 2007 werd dit Verdrag geratificeerd en geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving. In 2007 trad de Wet op de Archeologische Monumentenzorg in werking, waardoor het zwaartepunt van uitvoering van wettelijke taken op het gebied van archeologie vrijwel geheel bij gemeenten kwam te liggen, en gemeenten ook sindsdien het bevoegd gezag zijn geworden bij archeologische aangelegenheden.

4.5.1 RIJKSBELEID VOOR ARCHEOLOGIE

Sinds 1 juli 2016 is de erfgoedwet van kracht. De erfgoedwet heeft betrekking op onze museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Het uitgangspunt is dat de beschermingsniveaus zoals die in de eerdere wetten en regelingen golden, worden gehandhaafd. Daarnaast worden aan de Erfgoedwet een aantal nieuwe bepalingen toegevoegd. Samen met de omgevingswet die naar verwachting in 2019 wordt ingevoerd, wordt een integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk.

Sommige onderdelen van de Monumentenwet 1988 gaan in 2019 over naar de Omgevingswet. Tot de inwerkingtreding van de omgevingswet blijven deze onderdelen van kracht binnen het overgangsrecht van de Erfgoedwet. Het gaat om artikelen die betrekking hebben op beschermde monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten, archeologische monumentenzorg en handhaving. Ook enkele andere zaken die uiteindelijk in de Omgevingswet worden geregeld, vinden tijdelijk een onderkomen in de Erfgoedwet. Belangrijke onderwerpen van het overgangsrecht zijn:

Instandhoudingsplicht: met de invoering van de Omgevingswet wordt wettelijk verankerd dat monumenteigenaren de plicht hebben om hun monument in stand te houden. Tot de Omgevingswet wordt ingevoerd, is de instandhoudingsplicht verankerd in het overgangsrecht van de Erfgoedwet.

De bepalingen over archeologische monumentenzorg. Het gaat onder meer om:

het meewegen van het archeologische belang bij het opstellen van bestemmingsplannen;

de mogelijkheid om voorschriften te verbinden aan de omgevingsvergunning ter bescherming van archeologie;

de mogelijkheid van de Minister van OCW om bij (dreigende) schade aan archeologische monumenten na een toevalsvondst voorschriften te stellen aan de uitvoering de werkzaamheden of die stil te leggen;

de mogelijkheid van het bevoegd gezag of de Minister van OCW om toegang tot een terrein af te dwingen om archeologisch onderzoek te kunnen doen.

Overgangssituatie van Monumentenwet (en de Wamz) naar Erfgoedwet/Omgevingswet (website RCE):

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang



De rijksoverheid speelt samen met de decentrale overheden (provincies, gemeenten en waterschappen) een belangrijke rol bij de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Sinds 2012 hebben de decentrale overheden een steviger vinger in de pap gekregen, terwijl de invloed van het Rijk is ingeperkt. In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) die dat jaar verscheen heeft de minister van Infrastructuur en Milieu (IenM) vastgelegd dat het rijksbeleid zich nog voornamelijk richt op de economisch sterke regio's. De ruimtelijke inrichting van de rest van Nederland is sindsdien vooral een verantwoordelijkheid van gemeenten, provincies en waterschappen. Zij gaan daarbij zowel over het ruimtelijk beleid, de uitvoering daarvan als de bekostiging.

Het rijksbeleid voor de ruimtelijke inrichting zal op termijn nog verder worden aangepast. Naar verwachting zal in 2018 de Omgevingswet in werking treden. De Omgevingswet komt uiteindelijk in de plaats van 24 wetten, waaronder de Wet ruimtelijke ordening (Wro), de Wet milieubeheer en de Waterwet. Hiermee vereenvoudigt en bundelt de Omgevingswet regels op het gebied van het omgevingsrecht, belangrijk voor de inrichting van de fysieke leefomgeving, en neemt de schotten tussen de (sectorale) wetten weg. Hierdoor kan meer ruimte ontstaan voor maatwerk en kan een ruimtelijk project makkelijker opgestart worden. Of dat gaat lukken is afhankelijk van de verdere uitwerking en de uitvoering van de wet.

Het wetsvoorstel Omgevingswet is in juni 2015 goedgekeurd door de Tweede Kamer en op 10 augustus 2015 naar de Eerste Kamer gestuurd. Rijkswaterstaat zal een coördinerende rol krijgen bij de invoering van de Omgevingswet bij gemeenten, provincies en waterschappen. Dat is afgesproken in een bestuursakkoord dat de minister van IenM hierover heeft gesloten met het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen.

In ons onderzoek naar het ruimtelijk beleid van het Rijk staan behalve de decentralisatie van de beleidsontwikkeling en -uitvoering ook de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid zelf centraal. Om goed te kunnen beoordelen of geld doelmatig en doeltreffend is ingezet, is kennis vereist over wat er

met het beleid precies werd beoogd. Wij vragen daarom het kabinet om helder te zijn over de inzet van mensen en middelen, en ook over de prestaties en effecten van het ruimtelijk beleid

4.5.2 PROVINCIAAL BELEID VOOR ARCHEOLOGIE

In de archeologische monumentenzorg heeft de provincie enkel een adviserende rol. In de provinciale cultuur- en erfgoednota 2016-2019 'Alles is nu' is de doelstelling opgenomen dat het ruimtelijk beleid van gemeenten rekening houdt met de cultuurhistorische waarde van landschappelijke en archeologische elementen en structuren en versterkt deze waar mogelijk. Ten aanzien van archeologie ligt de focus op de Romeinse Limes, de Utrechtse Heuvelrug en Dorestad. De Utrechtse Heuvelrug is bijzonder vanwege de stapeling van tijdslagen, die het sterkst is op de zuidelijke flanken. Hier bevinden zich diverse concentraties van prehistorische grafheuvels, celtic fields en vroegmiddeleeuwse grafvelden, maar ook nederzettingsterreinen uit de Brons- en IJzertijd als voorlopers van de middeleeuwse esdorpen alsmede middeleeuwse wegenpatronen en tabaksvelden uit de Nieuwe Tijd.

Verder wordt de het beheer van archeologische vondsten in het provinciaal depot voor bodemvondsten benadrukt als belangrijke taak van de provincie. De provincie is verantwoordelijk voor het beschikken over en bijdragen aan adequate voorzieningen en randvoorwaarden voor beheer en toegankelijkheid van archeologische vondsten. In aanvulling op het Provinciaal Archeologisch Depot heeft de gemeente Amersfoort sinds 2012 een depot en wordt waarschijnlijk in 2016 een gemeentelijk depot voor Utrecht aangewezen.

4.6 CULTUURLANDSCHAP

Kenmerkend voor een cultuurlandschap is de zichtbaarheid van de hand van de mens, bijvoorbeeld door de wijze van verkaveling, wegenstructuren, de relatie met de bebouwing en beplanting. De aandacht voor behoud, versterking en ontwikkeling van het waardevolle cultuurlandschap bestaat pas sinds een jaar of tien en vond zijn eerste beslag in de Nota Ruimte (vastgesteld in 2006).

Beleidsontwikkeling voor behoud van het waardevolle cultuurlandschap kwam in eerste instantie binnen de natuursector tot stand. Het maakt pas sinds kort deel uit van de cultuurhistorische sector. Wel is er bij archeologische projecten en het interdepartementale project Belvédère ervaring opgedaan met behoud van landschap en landschappelijke elementen.

Behoud van het cultuurlandschap vindt voornamelijk plaats met planologische middelen. Er wordt minder gebruik gemaakt van de traditionele beschermende wet- en regelgeving zoals de Monumentenwet. Landschap is in zichzelf onderhevig aan een grotere dynamiek dan gebouwde of archeologische monumenten. Daarom is er in het beleid veel ruimte voor hedendaagse, economisch rendabele ontwikkelingen, volgens Belvédère opvatting 'Behoud door ontwikkeling'.

De grote lijnen van het cultuurlandschappelijke beleid worden uitgezet op rijks- en provinciaal niveau, de uitvoering vindt plaats op gemeentelijk niveau.

4.6.1 RIJKSBELEID VOOR CULTUURLANDSCHAP

De belangrijkste aspecten van cultuurlandschappelijk beleid op rijksniveau zijn:

1. De Werelderfgoedlijst van UNESCO;
2. De ratificatie van het Verdrag van Florence 2000 (Europees Landschapsverdrag);
3. De aanwijzing van Nationale Landschappen;
4. Het beleid inzake Landschap Ontwikkelen met Kwaliteit (LOK), waaruit als instrument het

Landschapsontwikkelingsplan (LOP) is voortgevoerd. De Agenda Vitaal Platteland (AVP) speelt daarbij een belangrijke rol;

5. De aanwijzingsmogelijkheid van beschermde historisch geografische landschapsgezichten volgens de Natuurbeschermingswet, naar analogie van de beschermde stads- en dorpsgezichten uit de Monumentenwet.

6. Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) (zie paragraaf 4.1)

- De basiskwaliteit voor het hele Nederlandse landschap;
- Specifiek beleid voor Nationale Landschappen;
- De ontwikkeling van groene recreatiegebieden rond de grote steden.

Het rijk voert daarbij een stimuleringsbeleid. De uitvoering wordt overgelaten aan provincies en gemeenten. De gemeente moet uitvoering geven aan plannen binnen de door hogere overheden gestelde kaders voor bijvoorbeeld de Nationale Landschappen.

In de Uitvoeringsagenda Ruimte 2006 van het Ministerie VROM is de beoogde borging en ontwikkeling van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden weergegeven: “Nationale Landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten. De kernkwaliteiten van Nationale Landschappen moeten behouden blijven, duurzaam worden beheerd en waar mogelijk versterkt. In samenhang hiermee zal de toeristisch-recreatieve betekenis moeten toenemen. Behoud door ontwikkeling is daarom het uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid.”

Het betreft dan Nederlandse landschappen die uniek zijn in de wereld, zoals de veenweidegebieden, als ook landschappen die om andere redenen (met name cultuurhistorische of natuurlijke waarde) bescherming verdienen. Bekende kwaliteiten die in meerdere Nationale Landschappen voorkomen zijn openheid, groen karakter, kenmerkende verkavelingspatronen en kleinschaligheid.

Cultuurhistorisch erfgoed behoort tot de kernkwaliteiten van het waardevolle cultuurlandschap. Daarmee moet bij planvorming rekening worden gehouden. In een gemeente met veel cultuurhistorisch waardevol groen, zoals Utrechtse Heuvelrug, is samenwerking tussen cultuurhistorie en natuur en landschap van groot belang.

4.6.2 PROVINCIAAL BELEID VOOR HET CULTUURLANDSCHAP

In de provinciale cultuur- en erfgoednota 2016-2019 ‘Alles is nu’ ligt de focus op het agrarisch cultuurlandschap, de historische buitenplaatszones, het militair erfgoed en de zones met belangrijke archeologische vindplaatsen. Het betreffen zones en gebieden die veelal gemeentegrenzen overstijgen, zoals historische buitenplaatszone Stichtse Lustwarande, archeologisch waardevolle Romeinse Limes en agrarisch cultuurlandschap Westbroek. Nieuw is het accent op het behoud en het gebruik van historische infrastructuur. Oude vaarwegen en landwegen zijn medebepalend voor het aanzien en de ontwikkeling van landschap, steden en dorpen.

Een andere taak van de provincie is het beschermen en beheren van Nationale Landschappen. Bij besluit van 8 april 2008 is door Gedeputeerde staten van Utrecht de Streekplanuitwerking Nationale Landschappen vastgesteld. Daaronder valt het Nationaal Landschap Rivierengebied, waar het Kromme Rijngebied deel van uitmaakt. De provincie heeft de grenzen van het gebied vastgesteld en de omschrijving van de kernkwaliteiten aangescherpt. Van belang voor de landschapsontwikkeling van het Kromme Rijngebied is de Kwaliteitsgids Rivierengebied. Het doel van de kwaliteitsgids is het concreet maken van de kernkwaliteiten van de Utrechtse landschappen en het bieden van inspiratie en houvast

voor het omgaan met ontwikkelingen zodat de kernkwaliteiten voor de toekomst zijn zekergesteld en zelfs beter beleefbaar worden. In hoofdlijn zijn de kernkwaliteiten:

- Schaalcontrast van zeer open naar besloten;
- Samenhangend stelsel van rivier – uiterwaard - oeverwal – kom;
- Samenhangend stelsel van hoge stuwwal - flank - kwelzone - oeverwal – rivier;
- De Kromme Rijn als vesting en vestiging.

Landschappen.

4.7 CONCLUSIES NAAR AANLEIDING VAN HET BELEID VAN HOGERE OVERHEDEN

Bij een analyse van het rijks- en provinciale beleid dat van belang is voor de gemeente Utrechtse Heuvelrug kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Utrechtse Heuvelrug is een grote monumentengemeente met veel gebouwde monumenten, een hoog archeologisch potentieel en waardevolle cultuurlandschappen;
- Door diverse wetswijzigingen en beleidsvoornemens van het rijk heeft de gemeente grotere verantwoordelijkheden en meer taken gekregen, zowel op het vlak van monumenten, archeologie als cultuurlandschap;
- Het beleid van de provincie Utrecht biedt kansen tot behoud, versterking en ontwikkeling van het cultuurhistorisch erfgoed, vooral in gebiedsgerichte projecten en met betrekking tot cultuureducatie en cultuurparticipatie;
- Cultuurhistorisch erfgoed is een groter wordende factor van betekenis in de integrale ruimtelijke planvorming.

Aanbevelingen beleid hogere overheden

Na de analyse van het rijks- en provinciale beleid dat van belang is voor de gemeente Utrechtse Heuvelrug, en de daaruit getrokken conclusies worden de navolgende aanbevelingen gedaan:

- ErfVoer een actief informatiebeleid naar eigenaren van het cultuurhistorisch erfgoed;
- Geef het cultuurhistorisch erfgoed een belangrijke rol in ruimtelijke plannen, en doe dit in een zo vroeg mogelijk stadium van de planprocessen. Integraliteit in planvorming moet bevorderd worden. Wanneer dat niet gebeurt worden kansen gemist, of zijn onnodige vertragingen het gevolg;
- Voer een actief archeologiebeleid;
- Start in overleg met de provincie concrete gebiedsgerichte projecten;
- Neem de Wederopbouwperiode in overweging voor nader onderzoek.

4.8 GEMEENTELIJK BELEID

Er staat de gemeente een groot aantal instrumenten ter beschikking om de wettelijke taken uit te voeren en de vrije beleidsruimte in te vullen. De belangrijkste instrumenten zijn:

- Erfgoedwet
- Monumentenverordening gemeente Utrechtse Heuvelrug 2010 & Wijzigingsverordening 2011;
- Streekplan 2005-2015 en de uitwerking daarvan;
- Adviezen van de Monumentencommissie;
- Rijksmonumentenlijst;
- Gemeentelijke monumentenlijst;
- Beschermde stads- en dorpsgezichten;
- Cultuurhistorische en archeologische verwachtingen-, waarden- en beleidskaarten;

- Gemeentelijke archeologische verwachtingen- en beleidskaart;
- Planologische instrumenten;
- Ruimtelijke en landschappelijke (beleids)plannen en visies;
- Instandhoudingsregelingen gemeentelijke monumenten;
- Communicatie en publieksbereik.

Deze opsomming geeft een inzicht in de veelheid aan instrumenten, maar zij worden niet uitputtend besproken. Alleen daar waar nodig volgt een nadere toelichting.

4.8.1 GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

De gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft momenteel ruim 450 gemeentelijke monumenten, een optelsom van de gemeentelijke monumenten in alle fusiegemeenten.

4.8.2 ARCHEOLOGIE

Wettelijke taken

De gemeente heeft de wettelijke verplichting om archeologische waarden als factor van belang te laten meewegen bij alle ruimtelijke planvorming. In dit kader kan de gemeente ook eisen stellen aan het archeologisch onderzoek. Van gemeenten wordt verwacht dat zij alle daarbij behorende uitvoerende en beleidstaken op het gebied van archeologie op zich nemen. Het betreffen de volgende wettelijk verplichte taken:

- In een zo vroeg mogelijk stadium meenemen van archeologische waarden in de ruimtelijke planvorming. Bij voorgenomen bodemverstoringen zorgvuldige afwegingen maken tussen enerzijds behoud van aanwezige archeologische waarden en anderzijds de overige sectorale belangen in het ruimtelijk proces;
- Vastleggen van archeologische waarden in bestemmingsplannen, en opstellen van voorschriften (in de vorm van voorwaarden bij bouw-, sloop- en aanlegvergunningen) voor behoud van aanwezige archeologische waarden;
- Toezicht op de kwaliteit van de uitvoering van archeologische werkzaamheden en handhaving bij ongeoorloofde bodemverstoringen.
- Beoordeling van archeologische onderzoeksrapporten, programma's van eisen (PvE) en plannen van aanpak (PvA) met betrekking tot archeologisch veldonderzoek, teneinde te komen tot een selectiebesluit bij bodemverstoringen (keuzemogelijkheden: terrein vrijgeven, behoud in situ met plaanpassing, of opgraven);

Werkzaamheden in vrije beleidsruimte

Daarnaast zijn er nog allerlei mogelijkheden en werkzaamheden die gerekend kunnen worden tot de invulling van de vrije beleidsruimte van de gemeente. De nadruk bij de invulling hiervan ligt op de Europese afspraken met betrekking tot archeologie die in 1992 zijn vastgelegd in het Verdrag van Valletta (Malta) maar die geen vertaling kennen in de Nederlandse wetgeving. De noodzaak en plicht van het ontsluiten van archeologisch erfgoed voor een breed publiek speelt hierin een grote rol (artikel 9 van het verdrag).

Gemeentelijke archeologische waarden- en beleidsadvieskaart

Om tot een goede afweging te komen van het archeologische aspect in de planontwikkeling is het noodzakelijk te beschikken over voldoende gegevens met betrekking tot de aan- en afwezigheid van archeologische resten. Als grondslag voor een eigen gemeentelijk archeologiebeleid is in 2008 begonnen met de opstelling van archeologische waarden- en beleidsadvieskaarten.

Dit resulteerde in 2010 in de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten met bijbehorende

rapportage welke na een inspraakprocedure bij raadsvergadering in juni 2010 zijn vastgesteld.

Erfgoedverordening en bestemmingsplannen

De beleidskaart heeft echter geen rechtskracht. Juridisch verankering van de beleidsregels kan middels een verordening of in een bestemmingsplan. Gezien het kwetsbare karakter van archeologische waarden is het van belang de beleidsregels zo spoedig mogelijk effectief te laten zijn. Omdat het wijzigen van bestemmingsplannen een bepaald tijdspad kent, is ervoor gekozen de beleidsregels in eerste instantie in een verordening vast te leggen, om vervolgens de archeologische waarden en beleidsregels stap voor stap in bestemmingsplannen op te nemen. Naar model van de VNG zijn de beleidsregels opgenomen in de Monumentenverordening. Conform de Monumentenwet zal voor de conceptverordening op korte termijn een inspraakprocedure gestart worden.

Monumentenverordening

De “Monumentenverordening gemeente Utrechtse Heuvelrug 2010” werd als gevolg van het bovenstaande met de “Wijzigingsverordening Monumentenverordening gemeente Utrechtse Heuvelrug 2011” aangepast.

4.8.3 CULTUURLANDSCHAP

Het cultuurlandschappelijke beleid van rijk en provincie stelt kaders en laat de verdere uitwerking over aan de gemeenten. De provincie streeft naar een partnerschap om samen plannen uit te werken, onder andere in de gebiedsprogramma's van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) en bij de Nationale Landschappen.

In een groene gemeente als Utrechtse Heuvelrug is het ontwikkelen van beleid voor behoud en/of ontwikkeling van het cultuurlandschap vanzelfsprekend. De gemeente heeft al de nodige ervaring opgedaan, in beeldkwaliteitsplannen en bestemmingsplannen, het landgoederenbeleid en diverse projecten uit de Visie Stichtse Lustwarande, de Langbroekerwetering en het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.

4.8.4 HEUVELRUGTHEMA'S

Stichtse Lustwarande

De afgelopen jaren zijn regionale, provinciale en gemeentelijke activiteiten uitgevoerd, gericht op profilering van de Stichtse Lustwarande. Dit heeft nog niet geleid tot een algemeen bekende en gedragen ambitie die in een paar woorden aangeeft waar het naartoe moet met de waardevolle cultuurhistorie in ons gebied.

Voor het versterken en toeristisch aantrekkelijk(er) maken van de Stichtse Lustwarande zal een actieplan opgesteld moeten worden. Dit zal in overleg en samenspraak met het provinciale gebiedsgerichte project 'Heel de Heuvelrug' gebeuren.

Landgoederen en buitenplaatsen

De gemeente heeft het grootste aantal beschermde landgoederen en buitenplaatsen van Nederland binnen haar grondgebied. Er is veel particulier bezit, deels ondergebracht in stichtingen. Het behoud en onderhoud van zowel het gebouwde als het groene erfgoed (tuinen, parken, bossen, landerijen, verkavelingen) op de landgoederen en buitenplaatsen brengen hoge kosten met zich mee. Daar staan over het algemeen onvoldoende baten en beperkte subsidiemogelijkheden tegenover. Toch zijn de landgoederen en buitenplaatsen het visitekaartje van de gemeente Utrechtse Heuvelrug en wordt niet getwijfeld aan het algemeen belang ervan.

Om de beschermde landgoederen en buitenplaatsen ook op de lange termijn bestaanszekerheid te

geven, is er veel aandacht nodig voor de specifieke problematiek rondom instandhouding van de gebouwen en beheer van het groen.

4.8.5 CONCLUSIES

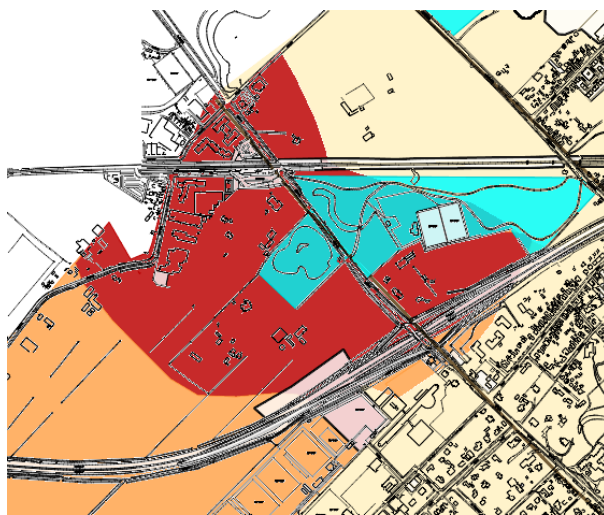
Samenvattend worden ten aanzien van het gemeentelijk beleid onder andere de volgende conclusies getrokken:

- De Structuurvisie maakt cultuurhistorie tot één van de speerpunten van gemeentelijk beleid. Dit betekent dat het beleidsveld cultuurhistorie zo veel mogelijk betrokken moet worden bij integrale planvorming;
- Door cultuurhistorie vroegtijdig in ruimtelijke planprocessen in te brengen en door integrale planvorming, kan onnodige vertraging voorkomen worden, en kunnen kansen worden benut. De kansen liggen dan vooral in kwalitatief hoogwaardiger ontwerpen, die passend zijn in de bestaande woonomgeving en het omringende landschap. Bij alle planvorming is het een vereiste, dat de cultuurhistorische waarden vooraf bekend zijn en dat er consensus bestaat over het te voeren beleid;
- De gemeente Utrechtse Heuvelrug onderscheidt zich van andere gemeenten door een aantal specifieke cultuurhistorische elementen, zoals de vele historische buitenplaatsen met hun monumentaal groen, sporen van de tabakscultuur, het grote aantal grafheuvels, de zeer hoge archeologische verwachtingswaarden en de aaneenschakeling van belangrijke cultuurlandschappen;
- Naast de beschermende wet- en regelgeving wordt integrale inpassing van cultuurhistorisch erfgoed het best bereikt met planologische instrumenten. Ter borging van het cultuurhistorisch erfgoed en een goede inpassing in de bestemmingsplannen is juridische koppeling met de archeologische waarden- en beleidskaart noodzakelijk, en is opstelling van een cultuurhistorische waarden- en beleidskaart met daarin consensus over de waardestelling van het cultuurhistorisch erfgoed voor de gehele gemeente een zeer geschikt middel;
- Voor het voeren van een actief en stimulerend erfgoedbeleid is het nodig om één of meer instandhoudingsregelingen voor de gemeentelijke monumenten in te stellen;
- Een aantal 'Heuvelrugthema's' vraagt om nieuw of aanvullend beleid en planvorming, namelijk: Stichtse Lustwarande, landgoederen en buitenplaatsen; kwetsbare agrarische gebouwtypen; historische tuinen en waardevol openbaar groen; historische begraafplaatsen; vooroorlogse wijken; Wederopbouwperiode en industrieel erfgoed.

4.9 UITWERKING BELEID EN WETGEVING OP DE REEHORST

4.9.1 ARCHEOLOGIE

Gemeentelijk archeologische beleid:



Hertenkamp (valt onder Beerschoten-Willinkhof)

Zone dekzandgebied



= (zeer) hoge archeologische waarde, beschermde landgoederen

Omdat de kans op het aantreffen van belangrijke archeologische sporen bij graafwerkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld zeer groot is, geldt voor geplande graaf- of andere bodemroerende werkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld en over een oppervlakte groter dan 50 m² een archeologische onderzoeksplicht. Dit houdt in dat de initiatiefnemer verplicht is archeologisch vooronderzoek te laten plaatsvinden (ex art. 38 van de Monumentenwet). De eisen waaraan dit onderzoek moet voldoen zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie waarbij het college van burgemeester en wethouders optreedt als bevoegd gezag. Op basis van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek kan het college besluiten hoe er dient te worden omgegaan met de in de bodem aanwezige archeologische vondsten en sporen.

Landgoed De Reehorst Noorddeel

Zone dekzandgebied



= hoge archeologische (verwachtings)waarde

Omdat de kans op het aantreffen van archeologische sporen bij graafwerkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld groot is, geldt voor geplande graaf- of andere bodemroerende werkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld en over een oppervlakte groter dan 150 m² een archeologische onderzoeksplicht. Dit houdt in dat de initiatiefnemer verplicht is archeologisch vooronderzoek te laten plaatsvinden (ex art. 38 van de Monumentenwet). De eisen waaraan dit onderzoek moet voldoen zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie waarbij het college van burgemeester en wethouders optreedt als bevoegd gezag. Op basis van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek kan het college besluiten hoe er dient te worden omgegaan met de in de bodem aanwezige archeologische vondsten en sporen.

Landgoed De Reehorst Zuiddeel

Zone Rivierengebied



= middelhoge archeologische (verwachtings)waarde

Omdat de kans op het aantreffen van archeologische sporen bij graafwerkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld aanwezig is, geldt voor geplande graaf- of andere bodemroerende werkzaamheden dieper dan 30 cm vanaf het maaiveld en over een oppervlakte groter dan 1000 m² een archeologische onderzoeksplicht. Dit houdt in dat de initiatiefnemer verplicht is archeologisch vooronderzoek te laten plaatsvinden (ex art. 38 van de Monumentenwet). De eisen waaraan dit onderzoek moet voldoen zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie waarbij het college van burgemeester en wethouders optreedt als bevoegd gezag. Op basis van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek

kan het college besluiten hoe er dient te worden omgegaan met de in de bodem aanwezige archeologische vondsten en sporen.

Odijkerweg 25 en omgnr. 22218



= geen archeologische waarde, verstoord of opgegraven terrein

Op deze terreinen is de bodem door bodemroerende activiteiten dusdanig verstoord dat er geen archeologische sporen meer te verwachten zijn. Voor deze terreinen geldt geen onderzoeksverplichting.

4.9.2 CULTUURHISTORIE

De Provincie spitst haar beleid toe op het cultuurhistorisch erfgoed waarin de provincie met name opvalt: de landgoederen en buitenplaatsen en de militaire historie. Voor cultuurhistorisch erfgoed is een passend gebruik, dat ook een basis biedt voor de financiering van het behoud en beheer, vaak een voorwaarde. In het ruimtelijk beleid houdt de gemeente hiermee rekening. "De provincie heeft veel waardevol cultuurhistorisch erfgoed, zowel in de dorpen en steden als in het landelijk gebied. Het gaat hierbij niet alleen om gebouwen, maar ook om complexen (zoals landgoederen), structuren (zoals de waterlinies) en om landschappen. Ons beleid richt zich op het behouden en het zichtbaar en beleefbaar maken van het cultuurhistorisch erfgoed"

4.9.3 WELSTAND

De Reehorst wordt niet genoemd in de Gemeentelijke Welstandsnota.

CULTUURHISTORIE, LANDGOED DE REEHORST

OPDRACHTGEVER:

Triodos / Join

STATUS:

Definitief

AUTEUR:

Drs. R. Magendans

GECONTROLEERD DOOR:

L.N.D. Heldens

VRIJGEGEVEN DOOR:

Pieter Arkenbout

22 september 2016

078746478:0.3 - Definitief

ARCADIS NEDERLAND BV

Piet Mondriaanlaan 26

Postbus 220

3800 AE Amersfoort

Tel 033 4771 000

Fax 033 4772 000

www.arcadis.nl

Handelsregister 09036504